

DIALIZNI GLASNIK

ŠTEVILKA 17

LJUBLJANA 1988

NEKAJ INFORMACIJ O CENTRU ZA DIALIZO
V LJUBLJANI IN O DIALIZI

Stojana Vrhovec

Dializni center v Ljubljani deluje v okviru interne klinike od leta 1970. Veliko bolnikov se v njem dializira že več kot deset let, precej bolnikov pa je bilo že transplantiranih. Prva dva bolnika sta dobila ledvici od bratov že leta 1972 in obema ledvici še dobro delujeta. Zdaj se v Ljubljani dializira prek 200 bolnikov, transplantiranih iz našega centra pa je že več kot 50 bolnikov.

Za vsakega bolnika je prva dializa nekaj novega, strah zbuja-jočega. Od trenutka, ko je bolnik opravil svojo prvo dializo, mu vsi dopovedujejo, da se mora s tem sprijazniti in da brez dialize zanj ni več življenja. Res mu je omogočeno nadaljnje življenje, ne pa, kot nekateri mislijo, le životarjenje. Vendar je to, kako bo bolnik odslej živel, odvisno v veliki meri od njega samega. Vsak je sam svoje sreče kovač.

Zdravi ljudje v veliki meri pozabljajo na zdravo življenje, zdravo prehrano, na redno rekreacijo in sproščujočo zabavo.

Velikokrat preveč kadijo, pijejo in jedo in šele bolezen jih opomni, da so sami sebe uničevali. Žal je veliko boleznih, ki smo si jih ljudje sami krivi, bodisi da gre za neznanje, nerazumevanje, preprosto ignoriranje opozorilnih znamenj ali zatiskanje oči pred dejstvi. Seveda je vzrok za bolezen lahko tudi dednost, žal pa še prevečkrat nezdravo okolje, ki ga uničujemo in zastrupljamo ljudje s svojim nepravilnim ravnanjem.

Danes se v razvitem svetu vse bolj širi misel, da je tudi svojega zdravja kovač vsak sam. Širi se misel o biološko zdravem okolju, prehrani in primerni rekreaciji za vsakega posameznika. Zato pa je potrebno znanje, učenje in nenehno spremljanje razvoja in dosežkov, ki se v svetu porajajo vsak dan.

Tudi dializni bolniki niso izvzeti iz vsega tega. Skrb za njihovo dobro počutje ne more biti prepuščena le dializatorju, dializnemu monitorju in osebjem, ki jih dializira, ampak tudi njim samim. Zanje so zdrav način življenja, pravilna prehrana in primerna rekreacija še kako nujno potrebni. To, kar zdravim ljudem ves čas in vedno bolj priporočajo zdravstveni delavci širom po svetu, je za dializne bolnike že stvarna potreba.

Kaj pa je dializa?

Pri dializi se čisti kri v dializatorju. Proces čiščenja nadzira in uravnava dializni monitor (aparatus za dializo).

Vsak bolnik se najprej sreča z operacijsko sobo, kjer mu v lokalni anesteziji naredijo fistulo. Operacija traja eno do dve uri. Proti bolečinam dobi bolnik injekcijo ksilokaina na mestu, kjer bo operater prerezal kožo in sešil arterijsko in vensko žilo. Ksilokain je anestetik (snov, ki omrtviči) in ga uporablja tudi zobozdravnik pri izdiranju zoba.

Operacija poteka tako, da operater potem, ko je vbrizgal ksilokain pod kožo, naredi prečni rez na spodnjem delu roke (na podlakti). Potem poišče arterijsko žilo in nato še primerno debelo veno. Arterijo preščiipne na dveh straneh, da kri ne teče več,

in naredi vanjo do 10 mm dolgo zarezo oz. odprtino. Vensko žilo pa na enem koncu zaveže (proti dlani), drugi odrezani konec pa s celo odprtino prišije na arterijo. Ko odstrani kljukice z arterijske žile, začne iz arterije del krvi teči v tako prišito veno.

Zakaj je to potrebno?

Za dobro in uspešno dializo mora biti zagotovljen dober pretok krvi skozi dializator (200-300 ml/min). Tak pretok pa je v človeku le skozi arterije ali velike in globoke vene. Ker pa je pristop s površja kože do arterij in globokih ven težak (saj ležijo pod mišicami), sta dva kirurga v Ameriki prva izvedla opisano operacijo po letu 1960.

Tako speljana arterijska kri ima pretok celo do 500 ml/min v venske žile, ki ležijo tik pod površjem kože in do njih pridemo z vbodom z debelo iglo. Ker se venske žile pod vplivom tako velikega dotoka krvi sčasoma razširijo, je zbadanje še lažje. Takšna A-V fistula bolnika ne moti in bolnik z roko lahko normalno opravlja vsa dela (celo zaželeno je, da z roko dela) 3 do 6 tednov po opravljeni operaciji. Varovati pa se mora poškodbe (npr. vreznin), ker bi pri poškodbi zelo hitro izkrvavel (v 10 minutah bi izgubil tudi do 5000 ml krvi).

Da je fistula v redu (da dela), se sliši s prostim ušesom: če fistulo poslušamo, šumi. Roko s fistulo mora bolnik enako kot ostalo telo redno umivati s toplo vodo in milom, kožo pa lahko namaže tudi s kremo za nego telesa ali rok, da je bolj prožna in mehka. Po dializi se mesto vbodov prekrije s sterilnimi tamponi, ki jih mora bolnik 6 ur po opravljeni dializi odstraniti, roko pa umiti v topli vodi in z milom ter premazati s kremo. Vbodna mesta lahko umiva, ne sme pa jih praskati z nohti in na silo odstranjevati krastice.

V primeru hematoma (izlitja krvi pod kožo) lahko daje na otečeno mesto (6 ur po končani dializi) obkladke z mešanico lekarniškega alkohola in prekuhane vode (pol na pol). Kasneje pripo-

ročajo za hitrejše okrevanje roke kopeli v topli slani vodi z rahlo masažo modrih mest. Modrice lahko tudi namažemo s posebnimi mazili (hepalpan), ki pospešijo resorpcijo (odstranjevanje) hematoma. Mazil ne smemo mazati na vbodna mesta, ampak namažemo le modrice.

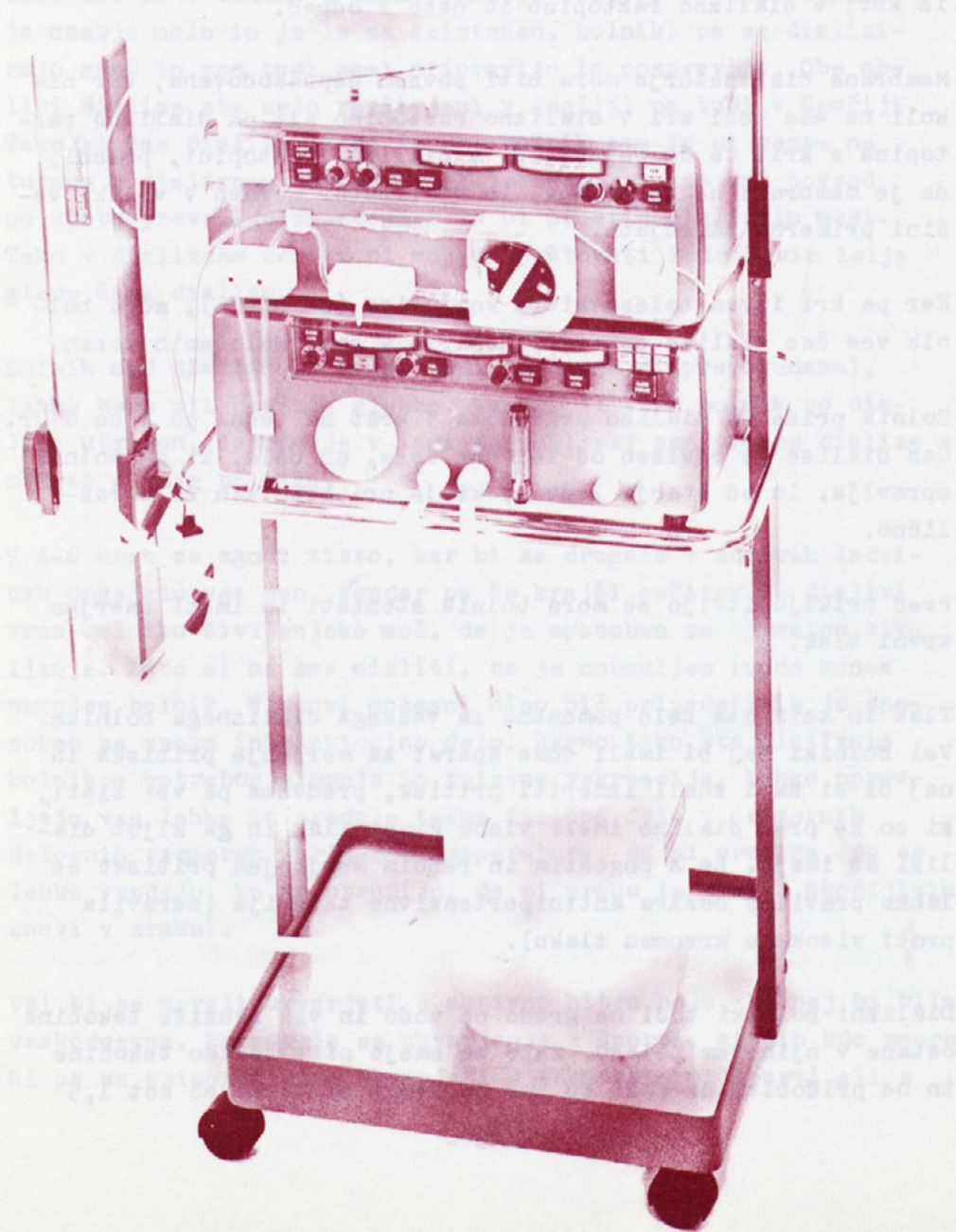
Ob vsakem sumu, da je prišlo do vnetja na mestu vboda, se mora bolnik nemudoma oglasiti v dializnem centru. Vnetje napove rdečina na mestu vboda, bolečina, roka je otekla in boleča, bolnik ima visoko vročino. Bolečina v roki in morda tudi oteklina, pri kateri pa bolnik nima vročine, napoveduje trombozo fistule. Taka fistula slabo ali pa sploh ne šumi. Tudi v tem primeru je treba takoj oditi v dializni center. V nekaterih primerih je možno s hitrim operativnim posegom preprečiti širjenje tromboze in fistulo "rešiti". Zastaranih tromboziranih fistul ni mogoče popraviti in narediti je treba novo fistulo na drugem mestu.

Fistulo, ki dobro šumi, že imamo! Kaj pa zdaj?

Potrebujemo dializator ali umetno ledvičko, v kateri se bo kri očistila. Dializatorjev poznamo veliko vrst. V glavnem jih delimo na ploščate in kapilarne. Vsi so izdelani v tujini in domača industrija jih le sestavlja iz uvoženih sestavnih delov. Njihove karakteristike so različne glede na to, kaj želimo z njimi doseči. S kakšnim dializatorjem se bo bolnik dializiral, predpiše zdravnik glede na njegovo težo, krvne izvide in njegove individualne posebnosti.

Za dializo potrebujemo še dializni monitor, to je aparaturo, v kateri se pripravlja dializna (čistilna) raztopina (glej str. 5). Aparatura meri različne pritiske, segreje dializno raztopino, meri pretok raztopine in njeno koncentracijo, krvna črpalka pa poganja kri.

Bolnika najprej zbodemo v fistulo z dvema precej debelima iglama. Nato se spoji arterijski del cevja z eno iglo (arterijsko), venski del pa z drugo. Črpalka nato črpa kri, ki teče iz bol-

nikove žile do dializatorja in nato prek venskega lovilca nazaj v bolnika. Tako se ustvari izven telesni krvni obtok (ekstrakorporealna cirkulacija). Z druge strani teče v dializator dializna raztopina, ki mora biti ogreta in imeti pravilen sestav. V dializatorju se torej srečata kri in dializna raztopina, ki pa sta med sabo ločeni s polprepustno membrano. Snovi (sečnina, kreatinin), ki jih sicer v krvi ni, ker se izločajo pri zdravih ljudeh skozi ledvice, prestopajo tu skozi membrano iz krvi v dializno raztopino in nato v odpad.

Membrana dializatorja mora biti povsem nepoškodovana, ker nikoli ne sme teči kri v dializno raztopino ali pa dializna raztopina v kri. Če se pojavi kri v dializni raztopini, pomeni, da je membrana nekje počena, in dializator moramo v veliki večini primerov zamenjati.

Ker pa kri izven telesa hitro koagulira (se strdi), mora bolnik ves čas dialize dobivati heparin v zamj določenih dozah.

Bolnik pride na dializo praviloma 3 krat na teden po 4 do 6 ur. Čas dialize je odvisen od telesne teže, od dela, ki ga bolnik opravlja, in od stanja ledvic, ki je pri bolnikih zelo različno.

Pred priključitvijo se mora bolnik stehtati in imeti zmerjen krvni tlak.

Tlak in teža sta zelo pomembna za vsakega dializnega bolnika. Vsi bolniki naj bi imeli doma aparat za merjenje pritiska in naj bi si sami znali izmeriti pritisk, predvsem pa vsi tisti, ki so že pred dializo imeli visok krvni tlak in ga kljub dializi še imajo. Le s pogostim in rednim merjenjem pritiska se lahko pravilno dozira antihipertenzivna terapija (zdravila proti visokemu krvnemu tlaku).

Dializni bolniki tudi ne gredo na vodo in vsa zaužita tekočina ostane v njihovem telesu. Zato ne smejo piti veliko tekočine in ne pridobiti na teži od ene do druge dialize več kot 1,5

do 2 kg telesne teže. V pomoč pri nadzoru nad pridobivanjem telesne teže naj bi jim bila tehtnica, ki naj bi jo tudi imeli doma.

Dializa ni možna le v bolnišnici, ampak tudi doma ali v "limited care" centrih - v centrih z delno pomočjo osebja. Vodenja in nadzora nad dializo se lahko nauči vsak bolnik sam in se potem dializira sam ob asistenci kakšnega družinskega člana doma ali pa v centru z delno pomočjo sestre. V takem centru je osebja malo in je le za asistenco, bolniki pa se dializirajo sami in vse tudi sami pripravijo in pospravijo. Obe obliki dialize sta zelo razširjeni v Angliji pa tudi v Nemčiji. Tako si čas dialize lahko izbere bolnik sam in ni vezan na turnus v dializnem centru, kjer je tako pri nas kot povsod po svetu prevelika zasedenost in ni prostih dializnih mest. Tako v dializnem centru ni možno upoštevati bolnikovih želja glede časa dialize.

Bolnik med dializo običajno leži (sedenje ni prepovedano), lahko bere ali posluša glasbo. Vendar je vsak bolnik po dializi utrujen, čeprav je v legi za počitek; sam proces dialize namreč utruja bolnika.

V 4-6 urah se zgodi tisto, kar bi se drugače v zdravih ledvicah dogajalo ves dan. Vendar pa že krajši počitek po dializi vrne bolniku življenjsko moč, da je sposoben za normalno življenje. Zato si ne sme misliti, da je nebogljen in do konca nemočen bolnik. Njegovi možgani niso nič prizadeti in je sposoben za vsako intelektualno delo. Ravno tako sta dializnim bolnikom potrebna gibanje in telesna rekreacija. Lahko opravljajo vsa lahka in srednje težka fizična dela v primernih delovnih razmerah (primerna temperatura, da ni prepaha, da se lahko vsedejo, ko se utrudijo, da ni prahu in drugih škodljivih snovi v zraku).

Vsi bi se morali ukvarjati z aktivno hitro hojo, ki naj bi bila vsakodnevna. Priporoča se ukvarjanje s športi, ki jih kdo zmore. Ni pa se priporočljivo ukvarjati s tekmovalnimi športi ali s

prenapornimi športi, kot so dviganje uteži, boks, maratonski tek. Vsekakor pa bi se vsak dializni bolnik moral naučiti zdravega življenja, opustiti bi moral kajenje in moral bi se kar najbolj seznaniti s svojo boleznijo in s tem, kaj je zanj priporočljivo in kaj ni. Vse, kar ga zanima, lahko vpraša zdravnika ali sestro, lahko pa prebere tudi kakšno knjigo o dializi. Literatura o dializi je v glavnem v nemščini in angleščini. V slovenščini je izšla knjiga Dieta pri ledvičnih boleznih, ki sta jo napisala prof.dr. Jože Drinovec in Jožica Pirc. O zdravi prehrani in pomenu različnih sestavin hrane pa lahko izve vsak v knjigi Štirje letni časi Neve Miklavčič-Predan, ki je izšla pri Mladinski knjigi leta 1987. Primerno berilo je tudi revija Zdravje, v kateri so številni sestavki o zdravi rekreaciji in so predstavljene tudi različne vaje, lahke pa tudi malo težje. Tam so tudi sestavki o drugih boleznih.

Iz vsega napisanega je razvidno, da se z dializo da živeti. Torej pogum!

sozd zcp

**cestno podjetje
Ljubljana**

s temeljnima organizacijama
VZDRŽEVANJE LJUBLJANA in
GRADNJE ter
delovno skupnostjo SKUPNE SLUŽBE

opravlja vzdrževanje in varstvo cest ter dela projektiranja, gradnje, rekonstrukcije in modernizacije cestišč, hidrogradbenih in drugih objektov nizke gradnje z lastno asfaltno bazo, rezkanje asfaltnih in betonskih površin in opravlja prevoz blaga v cestnem prometu.

IZGRADNJA NOVEGA DIALIZNEGA ODDELKA

ZA BEŽIGRADOM

Ljubica Jugovič

Zdravljenje s hemodializo so pri nas začeli urologi leta 1968. Od leta 1970 naprej pa poteka zdravljenje s hemodializo pri bolnikih z dokončno odpovedjo ledvic. Ta dejavnost se je postopoma povečevala, tako da trenutno zdravimo s kronično hemodializo v centru za dializo v Ljubljani 200 bolnikov.

Število kroničnih bolnikov, ki potrebujejo takšno zdravljenje, narašča s povprečnim prilivom 40 novih bolnikov letno. V centru za dializo smo nudili tako zdravljenje vsem bolnikom, ki so ga potrebovali. Zaradi vedno večjega števila pacientov je bila že 25.7.1980 posredovana pobuda in zahteva za sredstva za izgradnjo novega oddelka za zunajhospitalno dializo Medobčinski zdravstveni skupnosti Ljubljana. Medobčinska zdravstvena skupnost je ocenila, da je zahteva utemeljena, in je pobudo uvrstila v samoupravni sporazum o temeljnih plana za obdobje 1981-1985 kot predvideno naložbo regionalnega pomena (in sicer na tretje mesto).

Osebe nefrološke klinike je takoj po sprejetju tega dokumenta pričelo iskati primerne prostore v Ljubljani, vendar brez uspeha. Pač pa smo leta 1985 nabavili opremo za prečiščevanje vode (reverzno osmozo) iz dinarskih sredstev občinskih zdravstvenih skupnosti v Medobčinski zdravstveni skupnosti Ljubljana prek maloobmejnega prometa iz uvoza.

Izgradnjo smo nekaj časa lahko odlagali zaradi pospešenega programa transplantacije ledvic, predvsem od živih dajalcev, in uvedbe peritonealne dialize na domu (CAPD) - trenutno se zdravi s to metodo 20 bolnikov. Seveda je stisko s prostorom ublažilo tudi odprtje novega dializnega centra v Splošni bolnišnici v Trbovljah.

V pripravi na izgradnjo smo 26. maja 1986 pripravili načrt nabave nove opreme za oddelek za zunajhospitalno dializo in ga posredovali samoupravnim organom TOZD, DO in samoupravnim interesnim skupnostim ljubljanske regije.

Ob izteku 3. samoprispevka je bilo v Ljubljani ocenjeno, da se v prihodnje ne bodo gradili objekti za družbene dejavnosti iz predvidenega samoprispevka. Zato so se v družbenopolitičnih skupnostih mesta Ljubljena dogovorili, da se oblikuje in sprejme samoupravni sporazum za sofinanciranje določenih dogovorjenih naložb na področju družbenih dejavnosti za obdobje 1986-1990. Med te naložbe je pod točko 20 uvrščen tudi nov dializni oddelek za zunajhospitalno dializo.

Po dolgotrajnem iskanju prostorov se je v mesecu oktobru 1986 našel prostor za oddelek zunajhospitalne dialize v soseski BS 5/2 v objektu A 2 v Herbersteinovi ulici za Bežigradom. Predvidoma naj bi bil izvršen odkup prostorov in skladišča od gradbenega podjetja Grosuplje do konca leta 1986, vendar do realizacije ni prišlo.

V nefrološki kliniki smo 24.10.1986 posredovali aproksimativni predračun za opremo in ostalo tovarišu Hrvoju Draškoviču, predsedniku IS SML Ljubljana. Na osnovi aproksimativnega predračuna naj bi bila narejena dokončna finančna konstrukcija odkupa, adaptacija prostorov ter dogovor za finančna sredstva za nakup opreme.

Zaradi prenekaterih pomislekov o neustreznosti preložene lokacije smo vnaprej zaprosili za dovoljenje republiškega sanitarnega inšpektarja. Njegovo soglasje smo dobili 25.2.1987 in nato nadaljevali s projektiranjem novega oddelka. Prav tako smo dobili zagotovilo, da bo komunalno podjetje Ljubljana redno odvažalo vse vrste odpadkov in da ne bomo onesnaževali okolja v soseski BS 5.

Dne 16.4.1987 je izgradnjo novega dializnega oddelka ponovno obravnaval Medicinski svet UKC v Ljubljani ter dal soglasje

za vsebinski koncept, soinvestiranje pri medicinski opremi ter soglasje k nastavitvi novih medicinskih in drugih kadrov.

Kot je že razvidno iz dosedanjega zapisa, se je izgradnja novega dializnega oddelka prenesla v to srednjeročno obdobje. Medobčinska zdravstvena skupnost Ljubljana in Mestna zdravstvena skupnost Ljubljana sta izgradnjo novega oddelka ponovno sprejeli v samoupravni sporazum o temeljih plana za obdobje 1986-1990.

Zaradi zagotovil pristojnih odgovornih dejavnikov v mestu Ljubljana smo bili še vedno prepričani, da bo oddelek zgrajen v maju 1987. Saj smo se vsak teden sestajali z odgovornimi tovariši in projektanti ter usklajevali projekt za novi oddelek. Ti sestanki so potekali redno vse do septembra 1987, ko je bilo projektiranje in dogovarjanje o nakupu prostorov praktično prekinjeno.

Oktobra 1987 so nam še vedno zagotavljali, da se bodo sredstva za nakup našla in da se bodo projekti dokončali v dogovorjenem roku. Kljub vsem zagotovitvam pa se je delo popolnoma ustavilo, prostori niso bili odkupljeni.

Stiska s prostorom v starem dializnem centru je bila vedno večja, zato je osebje Univerzitetne nefrološke klinike prek sredstev javnega obveščanja v novembru in decembru 1987 obvestilo slovensko javnost, da je izčrpalo vse uradne poti, da bi bil nujno potrebni dializni oddelek zgrajen. Zato bodo v kratkem bolniki v Ljubljani umirali, ker zanje za dializno zdravljenje ne bo več prostora in možnosti.

Dne 24.12.1987 je na skupščini zbora uporabnikov Zdravstvene skupnosti Slovenije prof. dr. Jože Drinovec obvestil delegate, da sredi januarja 1988 v Ljubljani ne bo več možno nuditi dializnega zdravljenja novim bolnikom. Prav tako jih je obvestil, da bo zaradi prostorske stiske do nadaljnjega prekinjeno zdravljenje najbolj ogroženih bolnikov in najtežjih komplikacij iz Jugoslavije in drugih regij Slovenije, bistveno pa bo zmanjšan

tudi transplantacijski program.

Od januarja 1988 naprej so vse občinske zdravstvene skupnosti, iz katerih prihajajo novi bolniki, obveščene za vsakega bolnika posebej, ki bi moral biti dializiran v Ljubljani, da skupaj s centrom za dializo v Ljubljani najdejo prostor za svojega bolnika v enem izmed dializnih centrov v Sloveniji. Do sedaj smo morali zagotoviti v drugih dializnih centrih v Sloveniji dializno zdravljenje za osem bolnikov iz ljubljanskega območja.

Po predhodnih dogovorih na kolegiju predstojnikov dializnih centrov SR Slovenije smo ocenili, da je v slovenskih dializnih centrih prostora za 15 dializnih bolnikov iz ljubljanskega območja, kar bo zadostovalo do konca junija 1988. Zato smo upravičeno pričakovali, da se bodo pristojni odgovorni dejavniki takoj dogovorili in začeli z delom, da bi bil novi dializni oddelek odprt do konca maja 1988.

Po vseh pritiskih javnosti in osebja nefrološke klinike smo se konec meseca januarja 1988 sestali pri predsedniku Mestne konference SZDL tov. Jožetu Ostermanu in se dogovorili o takojšnjem pričetku del, finančni konstrukciji investicije ter o nadaljevanju projektiranja adaptacije prostorov. Prav tako smo se dogovorili, da je potrebno takoj zagotoviti sredstva za plačilo projektov projektantom v Medicoengineeringu, saj so delali brez plačila več kot leto dni. Investitor tudi ni še do sedaj plačal postelj, ki so pri nas vkladiščene že od maja 1986. Zaradi neodgovornosti oz. nestrokovnosti pa pogodba o nakupu še do danes ni podpisana, kljub temu da so sredstva za kredit zagotovljena in neizkoriščena že mesec dni.

Delegacija Društva ledvičnih bolnikov Ljubljana je bila februarja 1988 na razgovoru pri tov. Jožetu Smoletu, predsedniku RK SZDL, in ga seznanila z izredno težko situacijo v centru za dializo v Ljubljani. Tov. Jože Smole je predstavnikom društva zagotovil, da jim bo nudil pomoč in jih seznanil o poteku nadaljnje izgradnje oddelka.

Ponovno lahko ugotovimo, da zaradi nestrokovnosti in neodgovornosti ne vemo, kdaj bomo v novem dializnem oddelku za Bežigradom začeli zdraviti bolnike.

GIP GRADIS - TOZD BIRO ZA PROJEKTIRANJE
LJUBLJANA, UL. GRADNIKOVE BRIGADE 11

PROJEKTIRA VSE VRSTE STANOVANJSKIH, JAVNIH,
INDUSTRIJSKIH IN LUŠKIH OBJEKTOV.

ZADOVOLJSTVO INVESTITORJEV JE NAŠE VODILO.

BEOGRAD
D2, Vašingtona 52
telefon: (01) 327 864

DRUŽABNI VEČER DIALIZNIH BOLNIKOV
IN OSEBJA DIALIZNEGA CENTRA TRBOVLJE

Miro Duh

Prišel je čas, ko želimo svojim najbližjim stisniti roko in jim voščiti veliko zdravja, sreče ter vse najlepše v letu, ki pride hitro, včasih še prehitro. V ta namen smo se bolniki in osebje dializnega centra v Trbovljah dogovorili za družabni večer, in to za petek, 23. decembra 1987. Čeprav so bili nekateri pacienti in člani osebja popoldne še na dializi, to ni bil razlog, da se družabnega večera ne bi udeležili, saj se nas je zbralo veliko - dvaintrideset.

Večer je bil v gostišču Pirmat nad Trbovljami. V uradnem delu je tovariš Rajšek, namestnik direktorja bolnišnice Trbovlje, pozdravil vse navzoče in nas seznanil z razširitvijo dializnega oddelka v Trbovljah, dr. Adamlje je povedal nekaj besed o delu na dializi, tovariš Duh pa je vse navzoče povabil, da bi se včlanili v Društvo ledvičnih bolnikov Ljubljana in da bi s skupnim trudom pripomogli k izgradnji novega dializnega centra za Bežigradom.

Po uradnem delu smo po dobri večerji in ob domači kapljici ter zvokih kitare dr. Adamljeta tudi zapeli in zaplesali. Večer je bil res prijeten, saj smo se razšli šele pozno ponoči. Dogovorili smo se, da bomo še organizirali podobna srečanja, se na njih pogovorili o problemih, ki jih tudi pri nas ne manjka, obenem pa se tudi bolje spoznali med seboj in se malo povesečili.

Mislím, da rekreacija, veselje in dobra volja ne škodujejo, temveč prispevajo k boljšemu počutju.

Bayer-Pharma Jugoslavija

tovarna farmacevtskih in kemičnih izdelkov

LJUBLJANA, Celovška 135

p.p. 54

telefon: centrala (061) 552-141

medicinsko-informativna

služba (061) 558-040

telex: 31607 Yu Baypha

IZDELUJE:

- farmacevtske preparate
- kemikalije
- kozmetične preparate

ZASTOPA BAYER AG LEVERKUSEN

- farmacevtski preparati
- veterinarski preparati
- sredstva za zaščito rastlin

POSLOVNI ENOTI:

ZAGREB

Ivanićgradska 59 b

p.p. 61

telefon: (041) 212-412

BEOGRAD

Dž. Vašingtona 52

telefon: (011) 327-864

Siegfried Lenz
V A D B I Š Č E

Lenzovo Vadbišče je roman o ljubezni do zemlje v njeni prvobitni obliki, zemlje, ki je je v našem razklanem, v potrošništvo hitečem svetu čedalje manj, saj jo kar naprej uničujemo z novimi industrijskimi objekti, z novimi avtocestami in naselji. Ves roman se dogaja na deželi, na bivšem vojaškem vadbišču, kjer je Konrad Zeller, begunec iz Vzhodne Prusije, po vojni ustvaril velikansko drevesnico s stotisoči gozdnih, sadnih in okrasnih dreves. Zgodbo pripoveduje v prvi osebi fant Bruno, ki ga je gospodar Zeller ob koncu 2. svetovne vojne napol mrtvega rešil iz morja. - Knjiga bo v kratkem izšla pri Založbi Obzorja v Mariboru. Prevedel jo je Stanko Jarc.

Žalosten sem bil, ko sem slišal, da me mislita dati v uk, proč z Osirja in naše zemlje, k mojstru Paulsenu, ki je še znal s trstjem pokrivati strehe, in če ne k njemu, pa k Boomu, zadnjemu izdelovalcu bičev, ki je s svojimi izdelki zalagal pol baltiške obale; tudi Tordsena in njegovo trgovino s kolonialnim blagom sta imela v mislih. Fant ne more kar tako živeti pri nas, je rekla Dorothea. Ne smemo ga prepustiti samemu sebi, je rekla. In potem še: Odgovorna sva za njegov razvoj - nenavadna beseda, a uporabila jo je: razvoj. Čeprav gospodarju ni bilo lahko, ji je moral nazadnje dati prav, rekel je, da me bo pogrešal pri delu, pohvalil je mojo pridnost in zdržljivost, rekel je celo, da je vesel, kadar me ima pri sebi, a na koncu je privolil, da ne bo oviral mojega razvoja. Hitro sta si bila na jasnem, da zame ne bo lahko najti primerne uka, predvidela sta različne težave in odpor. Ne pozabi, je rekel gospodar, da je naš Bruno drugačen kot drugi, in ta stavek je zadoščal, da sta se morala posloviti od določenega načrta. Dorothea je predlagala, da me najprej povpraša o mojih željah, potem sta me nameravala skupaj prepričati, da mi bo uk v drugem kraju kasneje pomagal pri napredovanju.

Tisto jutro, tisti somrak, in zamrznjeni travnik je škrtal

in pokal pod najinimi koraki, ko me je gospodar peljal k Jakobu Ewaldsenu, bratu našega preddelavca; ko me je v čisti srajci in s postrizženimi lasmi in z vodotesnimi škornji iz surovega usnja peljal na novo delovno mesto, na podružnično pošto v Hollenhusnu. Jakob Ewaldsen je upravljal podružnično pošto ob dopoldnevih, ob popoldnevih je popravljaj poljedelske stroje; bil je edini, ki me je bil pripravljen sprejeti - sprejela me nista ne mojster Paulsen, potujoči krovce, ne trgovec Tordsen, ki me je v svoji trgovini samo pogledal in se takoj varujoče postavil pred svoje blago. Ponoči sem le malo jokal in bil sem umit in oblečen, ko je gospodar prišel pome, in po molčečem zajtrku - Dorothea mi je naskrivaj vrgla nekaj rozin v ovseno kašo - sva se odpravila, čez travnike, čez grudasto njivo in potem pod topoli v Hollenhusen.

Dve sraki sta leteli pred nama, se usedli, naju počakali, spet poleteli in se kmalu spet usedli. Oba, gospodar in jaz, sva vedela, da sva žalostna, zato nisva veliko govorila.

Moški, ki me je vzel v uk, je hladno pozdravil, ko sva vstopila v mračni prostor podružnične pošte; ravnodušno je segel po zavitku tobaka, ki mu ga je dal gospodar, z gibom roke naju je povabil, naj sedeva na edino, dokaj izdelano klop, in se spet posvetil kupu pisem, ki jih je metal v tri odprte, v stojalih viseče vreče; potem je zavezal vreče in jih postavil k vratom, od koder jih bo treba naložiti na avtobus, ki ga je vsak trenutek pričakoval. Jakob Ewaldsen je bil drugačen kot njegov brat, bil je širok, čokat, njegova koža se je bleščala kot raztopljen mast in njegov obraz je bil vedno čemerren. Ko se je čemerno zabolščal vame, sem že upal, da bo preklical svojo privolitev in me poslal domov, vendar me je samo pozval, naj stopim pred vrata in pogledam, ali prihaja avtobus; gotovo si je želel še enkrat na samem govoriti z gospodarjem. Še preden so se na cesti, ki so jo obdajali topoli, prikazale luči avtobusa, sem bil spet poklican v pisarno, gospodar mi je položil roko na ramo in po nekaj trenutkih molka sem zvedel, da sem pomožni poštni nameščenelec na poskušnji - a samo na poskušnji, je pristavil Jakob Ewaldsen, da bo jasno.

Bruno je v nizkem, golem prostoru sprva le stežka lovil sapo - pa naj sem pometal ali loščil poštno torbo, naj sem pre-

števal, sortiral pisma, preverjal znamke ali žigosal: čez nekaj časa mi je kar naprej zmanjkovalo zraka. Potem sem sredi dela planil pred hišo, vdihaval in izdihaval, dokler se nisem nadihal svežega zraka.

Jakob Ewaldsen se ni dosti brigal zame, rekel mi je samo, kaj želi imeti narejeno, mi vrgel Službene predpise za poštne nameščence in mi svetoval, naj v dvomljivih primerih pogledam vanje, potem se je spet zatopil v službeni dnevnik ali tabele ali pa je šel v svoje stanovanje, ki je bilo takoj zraven, da bi zaslišal svojo ženo in ji poočital, kako zapravlja njegov denar. Dostikrat jo je tudi tepel, vedno jo je udaril po dvakrat zapored in žena je vedno zakričala v istem tonu, včasih je zakričala tudi vnaprej, še preden sta jo zadela udarca, od Ewaldsena pa ni bilo slišati niti besede, medtem ko jo je tepel. Nekoč, ko sem naštel štirinajst udarcev, je nenadoma vse potihnilo, zato sem vstal in previdno odprl vrata in zagledal Ewaldsena in njegovo ženo za mizo, sedela sta si nasproti in iz modrih emajliranih skodelic pila kavo. Ewaldsen se je znal v trenutku pomiriti in dobiti normalno barvo; ničkolikokrat sem doživel, da je prekinil kaznovanje žene in odpravil eno svojih redkih dopoldanskih strank.

Najraje sem šel s torbo iz jadvovine praznit hollenhusenske poštne nabiralnike, tistega pri branjevcu Tordsenu, tistega na kolodvoru in nazadnje tistega pri nas; torbo s pismi sem večkrat pretresel, tako da je v njej nastal pravi metež, po vrnitvi na pošto sem vsa pisma stresel v košaro in jih začel razvrščati glede na namembne kraje. Kam vse so bila namenjena! Redlefsenova pisma so morala vedno potovati v Schleswig, Tordsen je želel, da njegova debela, dostikrat premalo frankirana pisma pridejo v Flensburg, gospodične Ratzum z lično pisavo popisane ovojnice niso šle v Kappeln kakor Lauritzenova pisma, ampak so bila namenjena doktorju Ringlebu v Husumu. Kadar se je tu in tam pokazalo kako rdečemoдро črtkano letalsko pismo, sem takoj vedel, da je namenjeno v Ameriko, v Wyoming, od koder je postajni načelnik Kraske vedno dobival velike, med transportom poškodovane pakete. Kadar je bilo kako pismo namenjeno v Hamburg, Heide ali Harrislee, sem si takoj predstavljal, kako je tam, pri marsikaterem pismu sem se tudi vprašal, ali se bo

prejemnik, ko ga bo dobil, smejal ali jokal. Razglednic je bilo pri nas odposlanih le malo, ali so prinašale pozdrave ali pa so napovedovale kak obisk. Nekoč sem po pisavi prepoznal Inino pismo, naslovljeno je bilo nanjo samo v Osirju; gospodar je pisal redkokdaj, pisal je ali v Rellingen ali v Bremen; največ pisem je pošiljal Max, zato je dobival tudi več pošte kakor drugi.

Poti, dolge poti, na katere me je jemal Ewaldsen, kadar je dostavljal pošto po Hollenhusnu in po barakah in po oddaljenih kmetijah. Potiskal sem njegovo kolo, s katerega so bingljali različni paketki in zaprta poštna torba, on sam je vedno hodil za mano, v dežju in vetru oblečen v star motoristovski plašč, v mrazu v lodnast suknjič in v prvih toplih spomladanskih dneh v zapeto pošgarsko uniformo, in naj sva šla še tako daleč, nikoli ni hodil poleg mene. Včasih sem se vprašal, kakšna neki sva videti od daleč, kadar pod raztrganimi oblaki stopava po poljskih poteh ali pod temnim nebom prečkava Holle, tam, kjer teče mimo samotne domačije izdelovalca bičev Booma. Kadar sva ob robu starega vadbišča, ki se je zdaj deloma spremenilo v njive, hodila k barakam, sva kdaj pa kdaj od daleč videla gospodarja, ki nama je zmerom prvi pomahal, zadržano pomahal, in moral sem pomisliti, da me najbrž pogreša.

Kako različno so se obnašali Hollenhusenčani, kadar sva jim dostavila pošto; nekateri so bili nejeverni, zmedeni, komajda so želeli sprejeti pismo, drugi so stekli v hišo in so ga morali takoj prebrati, Paulsen nama je samo namignil, naj ga odloži na okensko polico na kup neodprtih pisem, in v barakah sta bila dva, ki sta nama vsak dan prišla naproti, čisto bolna od pričakovanja, gospa Schmundt in šepajoči kapitan. Nikoli nisva imela ničesar zanju, čeprav sta prav onadva najbolj nujno potrebovala kako pismo in nista hrepenela po ničemer drugem.

Nekoč je Jakob Ewaldsen dobil visoko vročino, pa mi je iz postelje naročil, naj sam raznosim pošto; kakor vsak dan sem naložil njegovo kolo, paketke sem obesil na balanso, poštno torbo zadegal na prtljažnik; potem sem šel še enkrat k njemu in poslušal njegova svarila in opozorila. Denarnih nakazil mi ni zaupal, dal pa mi je na voljo svoje kolo in sam sem odrinil po znanih poteh; kako razburjen sem bil, kako počaščen in kako

pazljiv, marsikdo me je pozdravil kot novega pismonošo, dobil sem kozarec soka, debel kos sveže pečenega kruha, nekateri so omenili, da bom najbrž kmalu nosil pošgarsko kapo, bil je svetel dan, prileteli so prvi škorci. Kočljivo je postalo samo pri barakah, kjer so me Heiner Walendy in nekateri drugi člani njegove tolpe takoj odkrili in začeli zasledovati, divje so vpili in se mi rogali, brcali so v kolo in mi skušali zapleniti pošgarsko torbo, in to bi se jim nazadnje še posrečilo, ko jih ne bi bil pregnal naš stari sosed Kukeitis. Nisem si delal skrbi, ko sem na poti domov ugotovil, da mi je ostalo nekaj pošte - sklenil sem, da se bom ravnal po zgledu Jakoba Ewaldsena, ki je vse, kar mu je ostalo, vrgel v košaro za naslednji dan in ob tem zagodrnjal: Boste že dovolj zgodaj zvedeli.

Vročina je trajala, pošto sem smel raznašati sam, brez svaril, brez opozoril, čutil sem tiho veselje, nekateri, ki sem jim prinašal pošto, so se mi vzpodbudno smehljali in bili dobri z mano - žalosten sem bil samo, brž ko sem zagledal gospo Schmundt in šepajočega kapitana: zanju nikoli ni bilo ničesar, pa če sem jima še tako želel pomagati. Da bi jima prihranil pot, sem jima že od daleč dajal znamenja, jima z rokami pokazal počasen ne, to sem storil tudi naslednje jutro, ko me je čakala nesreča, na mostu, na zidanem mostu čez Holle, tam, kjer segajo zelenjavna polja vse do vode.

Moje znamenje: nič, žal nič, ju je spet obrnilo, razočarana sta se vrnila k barakam, in jaz sem postavil nogo na pedal in se zapeljal po blagi strmini navzdol, to mi je dalo zalet za pot čez most, čez katerega sem, odkar sem raznašal pošto sam, vsakič kar švignil. Kolo je poskakovalo, se treslo, ko sem se peljal po neravni, z opeko tlakovani poti, paketi na balansi so cepetljali in se zadevali drug ob drugega, nisem slišal, nisem videl, kaj mi prihaja nasproti od Erlenove kmetije, od največje kmetije v Hollenusnu, na kateri je gospodarila Lauritzenova sestra.

Ojnica, konj je v divjem galopu vlekel za sabo ojnico, ki je opletala sem ter tja in se z železnim okovjem zadevala v kamne, da se je kar iskrilo, zagledal sem kopita, hudobno belino v očeh, griva je plapolala, pena je letela naokrog, divje sopenje je bilo v zraku. Pobegli konj je prihajal naravnost nad-

me, ni se mi umaknil, ni upočasn timer koraka, ko me je zagledal na usločenem mostu, drvel je naravnost proti meni, opletajoča ojnica bi me zadela kot srp, moral sem skočiti, nič drugega mi ni preostalo, kakor da kolo sunem ob mostno ograjo in sam skočim za varujoči granitni kamen in se prihulim. Zaprl sem oči, medtem ko je divja jaga drvela mimo mene, ropotalo je in ropotalo, poskakujoča ojnica je oplazila kolo in z vso silo zadela kamen.

Temna rečica, na njenih valovih pisma, bela, rjava pisma in telegrami in poštna torba, ki je počasi tonila, to sem videl z enim samim pogledom, videl sem brežino, posuto s papirji, in odtrgani prtljažnik, tudi zadnje kolo je dobilo udarec in je bilo vse zverženo, celo mostna ograja je bila udrta, samo mene ojnica ni zadela, samo mene ne. Konj je še kar naprej dirjal, že je izginjal med topoli ob cesti. Šinil sem dol po brežini in najprej rešil poštno torbo, potem sem tekkel ob reki do pisem, ki jih je najdlje odplavil tok, ko bi vsaj imel kako palico, palico z majhno rogovilo, da bi polovil pisma iz vode, vendar ničesar takega nisem našel, in ker so se ovojnice že tako napile vode, da jih je začelo odnašati pod gladino, sem skočil v Holle, čofotal po vodi in zbiral pisma, ki mi jih je prinašal tok. Do stegen mi je segala voda, nisem čutil mokrote in mraza, bredel sem v smeri mostu in z rokami, do komolcev v vodi, lovil pisma; v naglici nisem mogel vsakega posameznega pisma spraviti na suho, tlesknil sem mokre ovojnice na kup, drugo na drugo, podobne so bile mokrim robcem in kot robce sem jih na bregu počasi ožell, nisem jih mečkal, ampak samo stisnil, in ob tem je v mojo grozo marsikatera pisava zbledela, se razmazala. Poštno torbo sem obrisal s puloverjem in dal vanjo mokra pisma. Stopil sem gor h kolesu ali sem ravno hotel stopiti gor, ko se je neki vodomec pri mostu na glavo pognal v Holle, tik zraven majhnega listnatega otočka je potonil v vodo, in Holle ni izdala, ali plava po reki navzgor ali navzdol.

Zadnje kolo je bilo zvito in se je zadevalo ob blatnik, nisem mogel nadaljevati poti, nisem mogel dostaviti mokrih pisem; zato sem se s torbo čez ramo obrnil in se odpravil domov, že sem se ukvarjal z mislijo, da bom pisma razgrnil na vrtu za pošto, jih posušil in jih potem s težkim likalnikom gospe Ewald-

sen polikal. Neki moški je stekel mimo mene, gotovo je prihajal z Erlenove kmetije in skušal ujeti konja, tudi dekleti, ki sta me prehiteli na novih kolesih, sta gotovo prihajali z Erlenove kmetije, visokorasli dekleti, ki sta se norčevali iz mene, se na lepem obrnili in se vrnili, samo da bi me videli od spredaj, in medtem ko sta kolesarili okrog mene, sem slišal, kako je ena od njiju rekla: Ta pa je videti kot pismonoša. Obrnil sem se proč in počakal, da sta odšli, in se potem po vegasti pešpoti vrnil na pošto, kjer sem pisma, ki so bila zlepljena kot kolač, takoj razgrnil, da bi se posušila, in moje nogavice tudi.

Neopazno, kajti Jakob Ewaldsen je še vedno zaradi vročine ležal v postelji, njegova žena pa je pri Tordsenovih kuhala za neko poroko. Bos sem hodil po travi, obračal pisma, mahljal z njimi po zraku kot s pahljačo, in v soncu, ki je sijalo z neba brez oblaka, se je vse zelo hitro sušilo, prav čudil sem se, kako hitro se je vse posušilo. Sonce je imelo toliko moči, da se je papir ukrivil, zvežil, vzvalovil, nekatera pisma so bila videti, kot bi bila polna zračnih mehurčkov, med obračanjem sem tudi opazil, da klej ni več držal in da so se mnoge ovojnice odprle.

Poštna torba se ni hotela tako hitro posušiti, čeprav sem jo položil postrani in podprl s paličico, da ji je sonce lahko sijalo do dna. Ko je iz nekega odprtega pisma pokukal bankovec, sem se malo prestrašil in takoj skušal s slino zalepiti pismo, a moja slina ni držala, ukrivljena ovojnica se je kmalu spet odprla, ker sta ji Holle in sonce pobrala vso lepilno moč; zato sem zbral vsa posušena pisma in jih odnesel v naš delovni prostor, da bi jih zalepil s klejem. Pred likanjem naj bi bilo vse lepo zalepljeno.

Vso pošiljko sem zvrnil na bivšo lončarsko klop, ki je bila naša delovna miza, sortiral, preverjal in lepil, klej je dišal tako sladko, da bi ga najraje pokusil, bil je medene barve in se je cedil kot med; kolikor dlje sem lepil, toliko laže ga je bilo nanašati. Enkrat se je pri vratih prikazala neka stranka, moški je trkal in klical, čeprav bi na kartonastem ščitku lahko prebral, da imamo začasno zaprto, kratko malo ni šel proč, in ko sem mu končno odprl, mi je izročil samo frankirano pismo, ki bi ga bil prav tako lahko vrgel v poštni nabiralnik poleg

vrat. Tu in tam sem se ustavil in poslušnil, kajti pošta je bila hiša odmevov; če je kdo vzdihnil, mu je kmalu odgovoril tišji vzdih, razločnemu udarcu je sledil nerazločen, glasu je odgovoril daljen mrmljaj. Ravno sem lovil neki odmev, ko se je povescila kljuka stanovanjskih vrat, prikazale so se gole noge, rob spalne srajce, in potem je stal pred mano Jakob Ewaldsen, sprva zmeden, ker je mislil, da raznašam pošto, po kratkem hipu že nazaupljiv in čedalje bolj sumničav, bližal se mi je, ne da bi kaj rekel, in ko je stal poleg mene, mi je strgal iz rok pismo, ki sta ga bila odprla Holle in sonce, s prsti je otipal ovojnico in takoj potegnil iz nje bankovec, mi ga podržal pred obraz in ga potem tlesknil na mizo. In še preden sem lahko karkoli rekel, je rekel: Tako torej; pa pravijo, da si teslo in tepec; tako torej. Več ni rekel.

Udaril me je kratko in natančno, udarca nisem videl priti, a celo ko bi bil videl njegovo pest, se ji ne bi izmaknil, nekaj me je držalo na mestu, nekaj je povzročilo, da sem bil tog in negiben. Kolikokrat me je udaril, preden sem padel na tla, ne vem več, vem samo, da me je zadel v brado in v glavo in da sem začutil toploto okrog ust, usta so se mi napolnila s sluzjo, ki sem jo moral pogoltniti, da sem lahko dobil zrak, a tedaj sem že ležal, ležal poleg stojala za poštna vreča, njega, Jakoba Ewaldsena, pa sem videl samo v megli v njegovi sivobeli spalni srajci. Takrat me je naglo potegnil kvišku, in medtem ko me je z roko tiščal k zidu, me je z drugo roko pretipal po vsem telesu, vse moje žepe mi je obrnil navzven, celo pod srajco je iskal, ne da bi našel tisto, kar je iskal. Kar sem mu hotel reči, mu nisem mogel povedati, ker so bila moja usta polna krvi, med enim njegovih udarcev sem se ugriznil v jezik in od bolečine bi bogve kam pobegnil, ko bi se sploh lahko držal na nogah. Ni mi prišlo na misel, da bi poklical gospodarja. Najbrž sem bil preveč omamljen, da bi ga v mislih poklical, in ko sem to nazadnje storil, je trajalo in trajalo, preden je končno prišel, in tudi potem me ni takoj odpeljal, ampak je najprej poklical na odgovor Jakoba Ewaldsena, bil je tako razburjen in razkačen, da sem že mislil, da se bosta stepla. Gospodar mu je rekel: O tem se bova še pogovorila. In potem je rekel: Da se lahko spozabiš nad otrokom. In nazadnje mu je rekel: To boš še plačal, kar počakaj.

sozd zgp giposs ljubljana

**SGP GRADBINEC
KRANJ n.sol.o.**

je s svojimi tozdz gradbene dejavnosti in projek-
tivnim birojem s sedeži v občinah Kranj, Jeseni-
ce, Tržič, Kamnik in Ljubljana-Šiška usposoblje-
na za izvajanje in projektiranje vseh vrst viso-
kih in nizkih gradenj, zaključnih del, proizvod-
njo gradbenih polizdelkov in materialov.

Dializni glasnik
Številka 17
Ljubljana, aprila 1988

Izdaja in ureja
Društvo ledvičnih bolnikov Ljubljana

Uredniški odbor:
dr. Jože Drinovec, Stanko Jarc, Jože Škrlj in Zmaga Žuntar

Urednik: Stanko Jarc

Razmnožil v 500 izvodih Jože Ajdovec